

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

GRADIVO

»Ozaveščanje in izobraževanje kmetov za izvajanje naravovarstvenih intervencij SKP 2023-2027«

Prikaz varstvenih ukrepov na **Suhih kraških travnikih in pašnikih (SUHI_KTP)** na Natura 2000 območju

Avtorji: Gregor Šilc, Michaela Vidič, mag. Mateja Žvikart, mag. Ida Štoka, Andreja Papež Kristanc

Za vsebino je odgovorna Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije s podizvajalci

Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja 2023-2027 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

avgust, 2023

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	2
2. ZGODOVINA NASTANKA IN EKOLOŠKE ZAHTEVE SUHIH KRAŠKIH TRAVNIKOV IN PAŠNIKOV.....	3
3. OPERACIJA »SUHI KRAŠKI TRAVNIKI IN PAŠNIKI«	4
4. KAJ OGROŽA SUHE KRAŠKE TRAVNIKE IN PAŠNIKE?	6
5. ZAKAJ JE DOBRO, DA SE KMETJE ODLOČITE ZA IZVAJANJE OPERACIJE »SUHI KRAŠKI TRAVNIKI IN PAŠNIKI«?	7
6. ODGOVORI NA NAJPOGOSTEJŠA VPRAŠANJA.....	7
7. DODATNE INFORMACIJE	7
8. LITERATURA.....	8

1. UVOD

Kmetijstvo s svojo dejavnostjo koristi naravne vire in ustvarja življenjska okolja. Po drugi strani pa lahko povzroča tudi zelo škodljive ali celo uničujoče vplive na naravo. Zato za kmetijsko dejavnost že desetletja velja, da jo je treba obravnavati v njeni več funkcijski vlogi in poleg osnovne naloge pridelave hrane za ljudi in živali, poskrbeti tudi za čim manjše negativne vplive na drugih področjih.

Čista pitna voda, zdrava hrana, ki je bila pridelana v čisti in neonesnaženi zemlji, neokrnjena narava, kjer po napornem dnevu najdemo trenutek miru in sprostitev,... To so le nekatere dobrobiti narave, ki jih morda poznate tudi pod izrazom »ekosistemske storitve«. Gre za storitve, ki jih ohranjena narava brezplačno omogoča človeku. Ko pa človek ohranjenost narave poruši, se izgubijo tudi ekosistemske storitve. Za »popravilo« škode je potrebnega veliko več denarja in časa, pa še končni rezultat ni vedno uspešen.

Tudi ali predvsem zaradi tega je tako zelo pomembno, da se vse dejavnosti načrtujejo trajnostno in s čim manj škodljivimi vplivi.

Kmetje lahko k ohranjanju narave pripomorete z izvajanjem kmetijskih praks, ki upoštevajo ekološke zahteve ogroženih vrst in njihovih habitatov ter na ta način poskrbite za njihovo dolgoročno ohranjanje.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije skupaj s kmetijsko gozdarskimi zavodi in Zavodom RS za varstvo narave v letu 2023 sodelujeta pri izvajanju aktivnosti Javnega naročila Ozaveščanje in izobraževanje kmetov za izvajanje naravovarstvenih operacij strateškega načrta SKP 2023-2027.

Predmet javnega naročila je ozaveščanje in izobraževanje kmetov, ki kmetujejo na najbolj ranljivih območjih Natura 2000 in drugih varstvenih območjih, za izvajanje naravovarstvenih intervencij strateškega načrta SKP 2023-2027 .

Cilj in namen ozaveščanja in izobraževanja kmetov za izvajanje naravovarstvenih intervencij strateškega načrta SKP 2023-2027 je boljša usposobljenost, ozaveščenost in razumevanje vsebin s področja ohranjanja narave in krajine ter podnebnih sprememb in posledično lažje odločanje za vključitev v izvajanje posameznih operacij.

Ozaveščanje in usposabljanje kmetov v sklopu izvajanja aktivnosti javnega naročila poteka skozi izvedbo desetih **demonstracijskih delavnic** s področja določenih intervencij KOPOP in SOPO na

izbranih območjih Natura 2000 ter z izvedbo **200 individualnih obiskov kmetijskih gospodarstev** na celotnem območju Slovenije. Posamezne obiske bosta izvedla skupaj strokovnjak iz poznavanja vsebin biotske raznovrstnosti in strokovnjak poznavanja vsebin kmetijstva in strateškega načrta.

Tudi v novem obdobju izvajanja Skupne kmetijske politike 2023 - 2027 se kmetje lahko vključujejo v izvajanje zahtevnejših, nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, ki prispevajo k blaženju in prilagajanju podnebnim spremembam ter k varovanju naravnih virov in biotske raznovrstnosti. Temu so v prvi vrsti namenjene tri KOPOP intervencije:

- intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila – podnebne spremembe (KOPOP_PS),
- intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila – naravni viri (KOPOP_NV)
- intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila – biotska raznovrstnost in krajina (KOPOP_BK),

s skupno 31 operacijami.

V nadaljevanju predstavljena operacija **Suhi kraški travniki in pašniki** je operacija znotraj intervencije **KMETIJSKO – OKOLJSKA - PODNEBNA PLAČILA – BIOTSKA RAZNOVRSTNOST IN KRAJINA (KOPOP_BK)**

Namen intervencije KOPOP_BK je podpiranje kmetijstva in je namenjena spodbujanju nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, ki so usmerjene v ohranjanje biotske raznovrstnosti in krajine. Poleg operacije Suhi kraški travniki in pašniki je znotraj intervencije še 14 drugih operacij (Posebni travniški habitat (HAB), Traviški habitat metuljev (MET), Visokodebelni travniški sadovnjaki (VTSA), Strmi travniki (S_50), Ohranjanje mejic (MEJ), Obvladovanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst (ITRV), Sobivanje z velikimi zvermi (operacija ZVE), Planinska paša (PP)....

2. ZGODOVINA NASTANKA IN EKOLOŠKE ZAHTEVE SUHIH KRAŠKIH TRAVNIKOV IN PAŠNIKOV

Ta travnišča so sekundarna, antropozoogena. Večina jih je nastala v času pred približno 2500 leti z večjimi izsekavanji gozda, nato pa so se razširila predvsem po letu 1000. Višek razvoja so dosegla v 17. in 18. stoletju, dobro pa so bila razvita še vse do srede 20. stoletja. Od takrat so v upadanju. V submediteranu so biogeografski ekvivalent reda Brometalia erecti iz Srednje in Zahodne Evrope; razširjena so v Dinaridih, pod močnim submediteranskim vplivom. Razvita so na naravnih rastiščih bukovih in hrastovih gozdov, predvsem na apnencih, dolomitih, pa tudi na flišu. Zanje so značilne velike razlike v talnih razmerah: od skeletnih, propustnih oligotrofnih in bazičnih razmer, do mezotrofnih, bazičnih ali rahlo zakisanih razmer na tleh z večjo količino hranil ter odprta, nezasenčena rastišča s heliofilnimi vrstami. Vselej se razvijajo le ob ekstenzivni rabi. Prenesejo zmerno vlažnost, ponekod prehajajo v sestoje s trstikasto stožko (*Molinia arundinacea*).

3. OPERACIJA »SUHI KRAŠKI TRAVNIKI IN PAŠNIKI«

2.1 ZAHTEVE ZA IZVAJANJE - SPLOŠNA PRAVILA ZA INTERVENCIJE KOPOP:

Za izvajanje operacije SUHI_KPT je poleg specifičnih pravil potrebno spoštovati tudi splošna pravila za intervencije KOPOP.

V operacijo SUHI_KPT je mogoče vstopati do konca programskega obdobja (do leta 2027), obveznost njihovega izvajanja traja 5 let in celotno koledarsko leto. Odstopanja so dovoljena le v določenih posameznih primerih.

Prenos obveznosti na drugega nosilca KMG se dopušča ravno tako pod določenimi pogoji.

V obdobju trajanja obveznosti je treba vsako leto vložiti zahtevek za plačilo operacije.

Skupna **velikost površin**, s katerimi je upravičenec vstopil v obveznost, se v obdobju trajanja obveznosti lahko **zmanjša** ali **poveča** pod pogoji:

- zmanjša za največ 10 % glede na vstopno površino, razen v primeru višje sile ali izjemnih okoliščin;
- poveča. Zaradi povečanja površin KMG se obstoječa obveznost razširi, pri čemer se upošteva čas trajanja obstoječe obveznosti. Enako velja v primerih, kadar se v okviru KMG poveča površina, za katero je prevzeta obveznost.

Ne glede na skupno velikost povečanja površin se obveznost iz prvega leta petletne obveznosti nadaljuje, upravičenec pa je upravičen do plačila za celotno povečanje velikosti površin, ki vključuje obstoječe in povečane površine.

Med trajanjem obveznosti ni dovoljena medsebojna zamenjava operacije SUHI_KPT znotraj intervencije KOPOP in med intervencijami KOPOP. ANALIZE TAL in GNOJILNEGA NAČRTA za operacijo SUHI_KPT ni treba izdelati.

Velikost površin: Najmanjša površina kmetijske parcele za izvajanje posamezne operacije SUHI_KPT je 0,1 ha, na KMG pa mora biti v operacijo vključenih najmanj 0,3 ha kmetijskih površin. Izpolnjevati je treba tudi **pogoje upravičenosti**:

- KMG mora biti vpisano v RKG; imeti najmanj 1 ha kmetijskih površin na KMG, pri čemer se upoštevajo tudi GERK manjši od 0,1 ha, ne pa tudi površine s krajinskimi značilnostmi;
- do 20. decembra tekočega leta opraviti program usposabljanja v obsegu najmanj 15 ur v obdobju trajanja obveznosti v zvezi s kmetijsko okoljskimi in kmetijsko podnebnimi vsebinami ter ekosistemskimi storitvami in dodano vrednostjo nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, ki jih podpirajo intervencije KOPOP, pri čemer mora v prvih 3 letih trajanja obveznosti opraviti program usposabljanja v obsegu najmanj 9 ur;
- upoštevati prepoved uporabe blata iz komunalnih čistilnih naprav in digestata ter komposta
- ves čas trajanja obveznosti voditi **evidence** o delovnih opravilih, ki se izvajajo pri operacijah

Glede pogoja o usposabljanju veljajo dodatna pravila za primere prenosa obveznosti intervencij KOPOP, za primere, ko je upravičenec vključen hkrati v več intervencij, in za primere, ko upravičenec, vstopi v operacije intervencij KOPOP v letih 2026 in 2027.

Evidence o delovnih opravilih se morajo sproti in nepretrgoma voditi v obdobju trajanja obveznosti. Za leto 2023 se evidence vodijo na predpisanih obrazcih v tiskani obliki ali elektronski obliki (Excel), ki so dostopni na spletni strani <https://www.gov.si/zbirke/storitve/oddaja-zbirne-vloge-za-leto-2023/>, ali v elektronski obliki, ki vsebinsko ne odstopa od predpisanih obrazcev evidenc o delovnih opravilih.

Predpisani obrazci pokrijejo tudi evidence za druge intervencije. ARSKTRP preverja evidence o delovnih opravilih za leto 2023 s pregledom na kraju samem.

Vpogled v **grafične evidence**, ki se uporabljajo za upravne preglede intervencij KOPOP, je mogoč na javnem spletnem pregledovalniku grafičnih podatkov MKGP, dostopnem na spletni strani <http://rkg.gov.si/GERK/WebViewer/>.

Osnovne zahteve: Ker intervencije KOPOP spodbujajo izvajanje nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, morajo upravičenci izpolnjevati tudi osnovne zahteve, kot so pravila pogojenosti, minimalne zahteve za uporabo gnojil in FFS; zahteve pri gnojenju z dušikom, ...

Kombinacije intervencij KOPOP so določene v prilogi 2 Uredbe SN 2023–2027 . S kombinacijami je preprečeno dvojno financiranje med posameznimi intervencijami KOPOP in med posameznimi intervencijami KOPOP ter shemami za podnebje in okolje iz uredbe, ki ureja neposredna plačila. Več informacij o kombinacijah je na spletni strani <https://www.skp.si>.

2.2 PREDSTAVITEV OPERACIJE »SUHI KRAŠKI TRAVNIKI IN PAŠNIKI«

Pri izvajanju operacije SUHI_KTP **upravičenec mora:**

- imeti ob vstopu v operacijo izdelan načrt košnje oz. paše, s katerim ob pomoči kmetijskega svetovalca za travništvo/pašništvo določi predviden terminski načrt košnje oz. paše na posameznih čredinkah
- pri pripravi načrta košnje oz. paše upoštevati, da se košnja in paša lahko kombinirata, košnja ali paša pa izvajata enkrat ali dvakrat letno.

Upravičenec mora upoštevati:

1. pri košnji in paši, da:

a) košnja in paša nista dovoljeni od 15. novembra tekočega leta do:

- 20. maja naslednjega leta na območju slovenska Istra,
- 30. maja naslednjega leta na območjih Kras in Trnovski gozd – Nanos 2,
- 10. junija naslednjega leta na območju Notranjski trikotnik 1,
- 20. junija naslednjega leta na območjih Banjšice – travišča, Kras 2, Notranjski trikotnik 2, Trnovski gozd – Nanos3;

b) se druga košnja ali paša lahko opravi šele 5 tednov po zaključku prve košnje ali paše;

2. pri košnji, da:

- se kosi od enega roba travnika proti drugemu, ali od sredine travnika proti zunanjemu robu travnika,
- se pokošena trava odstrani s travnika in pospravi kot seno – ročno, z nakladalko ali kot bale suhega sena,
- mulčenje kot glavna oblika obdelave ni dovoljeno;

3. pri paši, da:

- se mora paša izvajati po čredinkah, pri čemer so živali na posamezni čredinki v tekočem letu lahko prisotne največ 14 dni ob prvi paši in največ 14 dni ob drugi paši,
- se na travniku ne smejo pojavljati znaki prepašenosti, kot so gole zaplate prsti in paša do korenin,
- se po končanem obdobju paše po potrebi opravi čistilna košnja, ki se v primeru, da se izvede z mulčenjem, lahko opravi po 1. septembru tekočega leta in najpozneje do 15. novembra tekočega leta,
- se živali na pašniku dodatno ne krmijo, razen z mineralno-vitaminskimi dodatki,
- se živali ne smejo nahajati na golih ali blatnih tleh,
- paša gojene divjadi v oborah in domačih prašičev ni dovoljena,
- je treba ustrezno poskrbeti za varnost živali na paši;

4. gnojenje in uporaba FFS nista dovoljena čez vse leto;

5. požiganje travnika/pašnika ni dovoljeno;

6. travnika oz. pašnika ni dovoljeno dosejevati z neavtohtonimi oz. komercialnimi travnimi mešanici, lahko pa s senenim drobirjem iz istega travnika ali okoliških travnikov;

7. čiščenje za omejevanje velikosti lesnih struktur se lahko izvaja med 1. septembrom tekočega leta in 1. marcem naslednjega leta, pri čemer se prednostno ohranja grmovne vrste s plodovi v obliki jagod, kot sta glog in črni trn, ki se jih redno redči na 2 do 3 leta, posekano lesno biomaso pa odstrani s površine;

8. v primeru pojavljanja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst je le-te ob posamičnem pojavljanju treba takoj odstraniti ročno oz. obvezno izvesti košnjo za omejevanje njihovega širjenja ob upoštevanju časovnih omejitev košnje in paše v okviru te operacije in v skladu z navodili za odstranjevanje, ki so dostopna na spletni strani <https://www.gov.si/zbirke/storitve/oddaja-zbirne-vloge-za-let-2023/>

9. prednostno se odstranjujeta invazivni tujerodni vrsti veliki pajesen in raznozobi grint (pri odstranjevanju invazivnih tujerodnih drevesnih vrst se pri večjih drevesih, debeline nad 6 cm, najprej izvede obročkanje, posek drevesa pa šele čez 1 ali 2 leti, ko se rastlina povsem posuši);

10. na GERK ne sme biti več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami, ki ne smejo cveteti ali semeniti oz. se širiti na druge načine.

Upravičenec mora na KMG hraniti:

- načrt košnje oz. paše;
- račune, s katerih mora biti razviden nakup semena;
- imeti evidence o dejanskem izvajanju aktivnosti v tekočem letu, iz katerih je razviden časovni potek košnje, spravila sena, paše, vzdrževanja mejic in zaplat lesne vegetacije ipd. ter ostalih aktivnosti, kot so način odstranjevanja lesne biomase, prestavljanje napajališč itd.;

Za operacijo SUHI_KTP velja, da:

- mulčenje in gnojenje ter uporaba FFS niso dovoljeni na celem GERK;
- požiganje travnika oz. pašnika ni dovoljeno na celem GERK;
- se lahko izvaja na delu površin trajnega travinja, lahko na delu GERK;
- se lokacija izvajanja v obdobju trajanja obveznosti ne sme spreminjati;
- se izvaja se na območjih kraških travnikov in pašnikov iz evidence KRAS;
- obtežba z živino ni relevantna.

Kakšna je višina finančnih nadomestil?

Letna višina plačila za operacijo BK.6 Suhi kraški travniki in pašniki znaša (SUHI_KTP): **249,00 EUR/ha.**

4. KAJ OGROŽA SUHE KRAŠKE TRAVNIKE IN PAŠNIKE?

Operacija je namenjena ohranjanju suhih kraških travnikov in pašnikov, katerih raba se zaradi slabe produktivnosti in manjšanja staleža živali vse bolj opušča. Zato se kraški travniki in pašniki vse bolj zaraščajo.

Dodatno škodo povzročajo invazivne tujerodne rastlinske vrste. S hitrim širjenjem in gostimi sestoji izpodrivajo avtohtono vegetacijo. Če je površina preraščena z več kot 30% invazivnih vrst, jo lahko vključimo v operacijo Obvladovanje intenzivnih tujerodnih rastlinskih vrst.

5. ZAKAJ JE DOBRO, DA SE KMETJE ODLOČITE ZA IZVAJANJE OPERACIJE »SUHI KRAŠKI TRAVNIKI IN PAŠNIKI«?

- Z njo boste ohranjali ne le kraške pašnike kot krajinsko značilnost, temveč tudi pašne površine za svoje živali.
- Z vpisom in izvajanjem operacije boste upravičeni do dodatnih finančnih sredstev.
- Z izvajanjem prilagojene kmetijske prakse boste na teh površinah ohranjali vse ekosistemske storitve. S tem se zmanjšujejo posledice oz. škoda zaradi npr. podnebnih sprememb ali izrednih dogodkov. Prihrani se tudi dodatno delo in denar pri odpravljanju škode oz. posledic.
- Z izvajanjem te operacije boste aktivno prispevali k ohranjanju narave in trajnostnem kmetovanju ter s tem pokazali družbeno odgovornost do živih bitij in soljudi.
- Izdelki in storitve, ki so povezani s trajnostnimi oblikami kmetovanja odpirajo možnosti za trženje kot izdelkov/storitev z dodano vrednostjo ali razširitev ponudbe na kmetiji v okviru dopolnilnih dejavnosti (turizem, gostinstvo).
- Usmerjenost kmetijske politike v prihodnje kaže na izrazito smer trajnosti, zato se boste kmetje ob postopnem vključevanju površin v te oblike kmetovanja lahko postopno in brez velikih sprememb naenkrat prilagodili novim zahtevam.
- Z izvajanjem prilagojenih praks na zadostnih površinah se boste lahko izognili strožjim ukrepom in intervencijam v prihodnje. Če bo stanje še naprej podobno trenutnemu, bo uvedba strožjih intervencij v prihodnje nujna.

6. ODGOVORI NA NAJPOGOSTEJŠA VPRAŠANJA

Kje lahko kmetje vidite, katere časovne omejitve veljajo za vaše travnike?

Za to operacijo so pripravljene sloji potencialnega vpisa, ki bodo vidni tako na RKG pregledovalniku kot tudi v aplikaciji za vnos zbirne vloge.

Na GERKih s kakšno rabo bo možno izvajati operacijo »Kraški travniki in pašniki«?

Na rabi 1320 – travinje z razpršenimi neupravičenimi lastnostmi.

7. DODATNE INFORMACIJE

- Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica, Pri hrastu 18, 5000 Nova Gorica; Telefon: +386 5 731 28 52 ali +386 5 33 51 200; Elektronska pošta: ida.stoka@go.kgzs.si ali info@go.kgzs.si

- Zavod RS za varstvo narave, OE Nova Gorica, Delpinova 16, 5000 Nova Gorica; Telefon: +386 5 330 53 10; Elektronska pošta: zrsvn.oeng@zrsvn.si

8. LITERATURA

Opredelitev območij evropsko pomembnih negozdnih habitatnih tipov s pomočjo razširjenosti značilnih rastlinskih vrst, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, 2004.

Uredba o plačilih za okoljske in podnebne obveznosti, naravne ali druge omejitve ter Natura 2000 iz strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027. (2023). Uradni list RS, (34/23).

Zbirna vloga 2023 – navodila za uveljavljanje intervencij iz Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023 – 2027, Izdajatelj Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2023.

Žvikart, M., Novak, A., 2023: Intervencije, ki prispevajo k ohranjanju naravnih virov, biotske pestrosti in krajine (Priročnik za kmete). Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana.